

УДК 658.91:658.2

Г. С. Морозова,
к. е. н., старший викладач кафедри фінансів,
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

ЛІЗИНГ ЯК ПЕРСПЕКТИВНЕ ДЖЕРЕЛО ФІНАНСУВАННЯ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

A. Morozova,
k. e. n., senior teacher, Kharkiv national agrarian university the name of V.V. Dokuchaeva

LEASING AS PERSPECTIVE SOURCING IRREVERSIBLE ASSETS OF ENTERPRISE

У статті досліджено особливості становлення лізингу в Україні, проаналізовано динаміку розвитку лізингу та запропоновано основні напрями вирішення проблем, що стримують впровадження лізингу в економіку країни.

In the article of research of features of becoming of leasing in Ukraine, to analyses the dynamics of development of leasing and offer basic directions of decision of problems which restrain introduction of leasing in the economy of country.

*Ключові слова: лізинг, лізингові операції, лізингові платежі, лізингові компанії, транспорт, рейтинг.
Key words: leasing, leasings operations, leasings payments, leasings companies, transport, rating.*

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Трансформація економічних відносин в Україні супроводжується значним погіршенням стану суб'єктів господарювання. Про це свідчать як результати роботи окремих підприємств, так і всього національного господарства. Прискорення темпів розвитку можливе на основі якісно нового рівня продуктивних сил, що потребує відновлення виробничого апарату, заміни фізично зношених і морально застарілих основних засобів, впровадження прогресивних технологій. Вирішення цих проблем визначає необхідність залучення значних фінансових ресурсів у розвиток виробництва. Проте обмеженість власного капіталу підприємств і ресурсів банківської системи не можуть підтримувати стабільну діяльність підприємств, забезпечити їх економічне зростання. Так, на сьогодні залишається низьким прибуток підприємств, що є головним джерелом фінансування діяльності підприємств, банківські кредити мають високі проценти. Для вирішення цієї надскладної проблеми використовуються лізингові операції, що значно полегшують процес залучення капіталу, сприяють підвищенню прибутку.

Лізинг являється новою галуззю на фінансовому ринку України, яка може пришвидшити процес оновлення морально застарілої матеріально-технічної бази виробництва та оновити основні фонди різних суб'єктів господарювання. Саме лізинг може значно поживити процеси створення нових підприємств, оновлення існуючого технічного забезпечення підприємств, але найважливішим є те, що лізинг дає можливість отримати сучасне устаткування, як вітчизняного, так і зарубіжного виробництва. Зважаючи на це, розвиток цієї фінансової послуги на фінансовому ринку України є актуальним і необхідним.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

На сучасному етапі розвитку лізингових відносин проблеми організації та регулювання лізингу привертають увагу багатьох фахівців, про що свідчить значна кількість наукових публікацій, присвячених цій темі. Серед вітчизняних дослідників проблем лізингу в умовах перехідної економіки слід назвати Н. Внукову, А. Загороднього, О. Луб'яницького, Л. Мельника, В. Міщенко, А. Мокія, Н. Слав'янську, В. Трача, Т. Унковську, Г. Холодного, Г. Черевка, Я. Онищука, Г. Купалову, Н. Погорелову, Н. Бойцуна, Н. Стукало, В. Пинзеню, Ю. Сюсюрка та інших. Проте через динамізм сучасних соціально-економічних, політичних процесів з'являються відповідні зміни і умови здійснення лізингових операцій, які не завжди носять позитивний характер, потребують швидкого реагування і недостатньо вивчені. Тому ряд актуальних питань щодо оцінки, розвитку, фінансування та кредитування лізингу потребують додаткового дослідження.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

У зв'язку з цим, метою статті є дослідження особливостей становлення лізингу в Україні, проаналізувати динаміку розвитку лізингу та запропонувати основні напрями вирішення проблем, що стримують впровадження лізингу в економіку країни.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

У фінансово-економічній літературі немає єдиного визначення терміна "лізинг". Законом України "Про лізинг" дається таке визначення: "Лізинг — це підприємницька діяльність, яка спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів і полягає в на-

Рис. 1. Динаміка кількості і вартості укладених договорів фінансового лізингу

данні лізингодавцем у виключне користування на визначений строк лізингоодержувачу майна, що є власністю лізингодавця або придбається ним у власність за дорученням і погодженням з лізингоодержувачем у відповідного продавця майна, за умови сплати лізингоодержувачем періодичних лізингових платежів".

Лізинг — це один із найпоширеніших у світовій практиці методів фінансування технічного оснащення та оновлення виробництва, який має давні традиції. У країнах із розвинутою ринковою економікою лізинг становить майже третину інвестицій в основні засоби, а в решті країн із високими показниками росту — від 10 до 15 % (в Україні — лише 1,5 %). У таких країнах Східної Європи, як Естонія, Чеська Республіка, Угорщина, Польща, а також Росія співвідношення річного обсягу ринку лізингу та ВВП коливається від 2 до 5 % (в Україні — всього 0,3 %).

В Україні головною організацією, що здійснює регулювання ринку лізингових послуг, є Асоціація "Українське об'єднання лізингодавців" (УОЛ), створена в 2005 році як добровільний союз професійних учасників ринку лізингу. Головним завданням Асоціації є сприяння розвитку відкритого і рівнодоступного ринку оперативного і фінансового лізингу в Україні шляхом координації діяльності підприємств, що об'єдналися для захисту спільних інтересів. Водночас проголошено, що об'єднання не слугує досягненню будь-яких угод між її членами щодо розподілу лізингового ринку.

Так, Асоціація "Українське об'єднання лізингодавців" на основі офіційної статистичної звітності лізингових компаній, наданої Нацкомфінпослуг, підвели підсумки діяльності ринку лізингу за 2012 рік (рис. 1).

Досліджені в динаміці за 2007—2012 рр. дані свідчать, що галузь продовжує демонструвати стабільне зростання — у порівнянні 2012 р. з кінцем минулого року зростання ринку складає 29,8 %, або 3,38 млрд грн. Відповідно вартісне вираження обсягу укладених договорів на кінець 2012 р. становило 14,71 млрд грн. При цьому слід відмітити, що протягом останнього року дослідження відбулось незначне зменшення (на 80 шт.) кількості укладених договорів фінансового

лізингу до 10826 шт. Констатуємо, що 2011 рік став рекордним в Україні за останні шість років за кількістю укладених договорів фінансового лізингу — 10906 шт., тоді як у 2010 році — в 2 рази менше (5095 шт.). За кількістю укладених договорів 2011 рік обігнав 2007 рік, в якому було укладено 9275 договорів фінансового лізингу. Цей показник перевищив навіть досягнення докризового 2007 року на 17,58% (1631 договір). Це пояснюється тим, що активно вступили в гру не тільки лізингові компанії, а також і інші, які уклали угоди з банками на кредитування. Банки, переживши кризу, більш ретельно відбирають не тільки клієнтів, але й товари, під які видають кредити. Їм зовсім нецікаво видавати до-

сить великі кредити під складний механізм, який у разі неплатоспроможності клієнта буде проблемно реалізувати, тому ця сфера віддана лізинговим компаніям.

Досліджуючи розвиток ринку лізингу в Україні, заслуговує на увагу вартісний розподіл діючих договорів фінансового лізингу за строком дії (рис. 2).

Незначно, але все ж змінилася тимчасова структура укладених договорів фінансового лізингу. Зменшилась вартість короткострокових (до двох років) договорів в 2012 році в порівнянні з 2011 роком на 1,88%, вартість середньострокових (від п'яти до десяти років) зменшилась з 49,45% у 2011 році до 47,61% у 2012 році. Договори тривалістю від двох до п'яти років складають 41,48% від загальної вартості договорів фінансового лізингу, укладених у 2012 році, а понад 10 років — 4,03% відповідно.

Структура розподілу вартості договорів фінансового лізингу за галузями економіки залишається незмінною протягом останніх років (табл. 1). Серед діючих договорів фінансового лізингу на кінець 2012 року, як і раніше, переважають угоди в галузі транспорту (58,1%), сільського господарства (19,0%), будівництва (5,0%) та сфері послуг (4,79%), при чому питома вага договорів у галузі сільського господарства зростає май-

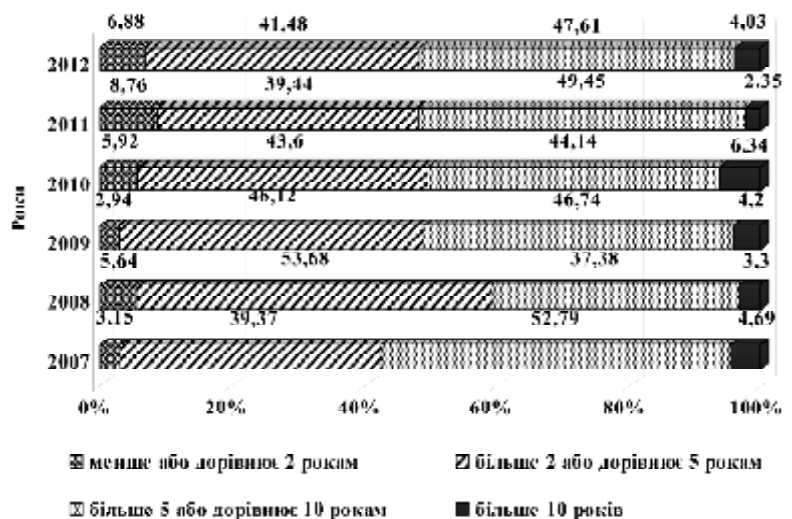

Рис. 2. Вартісний розподіл діючих договорів фінансового лізингу за строком дії

Таблиця 1. Вартісний розподіл договорів фінансового лізингу за галузями економіки

Галузі економіки	Роки			Відхилення 2012 р. від	
	2010	2011	2012	2010 р.	2011 р.
Транспорт	59,4	57,4	58,1	-1,3	0,7
Сільське господарство	13,0	14,2	19,0	6	4,8
Будівництво	8,2	6,7	5,0	-3,2	-1,7
Сфера послуг	5,0	6,2	4,8	-0,2	-1,4
Харчова промисловість	1,4	1,0	1,1	-0,3	0,1
Добувна промисловість	1,1	0,9	2,5	1,4	1,6
Машинобудування	0,4	2,1	0,5	0,1	-1,6
Металургія	1,1	0,3	0,3	-0,8	0
Легка промисловість	0,3	0,3	0,2	-0,1	-0,1
Хімічна промисловість	0,3	0,3	0,2	-0,1	-0,1
Інше	9,8	10,6	8,3	-1,5	-2,3
Разом	100,0	100,0	100,0	X	X

же на 5 процентних пункти у порівнянні з кінцем 2011 року. Наразі такі галузі, як транспорт, сільське господарство та будівництво вважаються ризикованими для інвестування, що пов'язане з падінням попиту і цін на дану продукцію.

Вартісний розподіл діючих договорів фінансового лізингу на кінець періоду за видом обладнання виглядає наступним чином (табл. 2).

Найбільш популярними видами обладнання для лізингодавців та їх клієнтів залишаються транспортні засоби, причому їх частка в портфелях лізингових компаній на кінець 2012 р. зросла майже до 59%. Друге місце в даному розподілі займає сільськогосподарська техніка з часткою близько 15%, при цьому відмітимо, що її питома вага порівняно з 2008 р. збільшилась на 7,5 %.

Розвиток ринку лізингу може відіграти провідну роль у вдосконаленні технічного-обладнання підприємств, зокрема малого і середнього бізнесу в Україні, особливо звертаючи увагу, що більшість малих підприємств не може скористатися кредитами у зв'язку з відсутністю у потрібному обсязі заставного майна, або позитивної кредитної історії. Однак успішний розвиток ринку лізингових послуг залежить від ефективного функціонування всіх суб'єктів лізингової операції.

Свідченням зростання ринку є те, що лізингові компанії почали залучати більше позичкових коштів для роботи (рис. 3).

Основними джерелами фінансування лізингових операцій в поточному періоді були позичкові кошти, в тому числі банківські кредити (89,9%), при цьому їх питома вага значно збільшилась у порівнянні з минулим роком, а питома вага власних коштів лізингових ком-

паній у порівнянні з минулим роком зменшилась і становить 9,9%. Але все-таки слід відмітити, що нестабільна вітчизняна економіка ускладнює ситуацію із залученням лізинговими компаніями довгострокових та дешевих фінансових ресурсів, а відтак не сприяє зміцненню лізингових відносин. Лізингодавці змушені вести активний пошук нових джерел фінансування.

Здійснення лізингових операцій у нестабільній економіці пов'язано з певними ризиками, у т.ч. пошкодження або втрати предмету лізингу, прострочення або несплати лізингових платежів, неповернення лізингового майна при порушенні лізингоотримувачем взятих на себе обов'язків тощо. Зменшенню ризиків лізингодавців сприяє використання певних механізмів забезпечення виконання зобов'язань. Лізингові компанії активно практикували обов'язкову сплату авансового платежу та страхування лізингового майна. Лізингодавці не стали впевненішими у можливості виконання клієнтами взятих на себе зобов'язань, їхній фінансовий дисципліні. Загострення фінансово-економічної кризи змушує лізингові компанії обережніше підходити до вибору лізингоотримувачів, а також активніше застосовувати механізми забезпечення зобов'язань.

У зв'язку з цим протягом досліджуваного періоду значної якісної зміни зазнала і структура лізингового платежу (рис. 4).

У 2010 р. у порівнянні з 2007 р. у структурі лізингового платежу значно скоротилась (на 27,1 %) питома вага коштів, спрямованих на відшкодування вартості предмета лізингу. Частка коштів, спрямованих на відшкодування витрат лізингодавця у структурі лізингового платежу, навпаки, за даний період подвоїлась і у 2010 р. досягла 40,4 %. Це призвело до значного подорожчання предметів лізингу для потенційних лізингоодержувачів, що стало однією із причин різкого скорочення обсягів вітчизняних лізингових операцій. Але за даними 2011—2012 рр. децю підвищилась питома вага суми, яка відшкодовує частину вартості предмета лізингу — до 60,6 % в 2012 р. і водночас знизилась доля платежу, як винагорода лізингодавцю за майно — до 31,3 %. При цьому стабільно незначною у вартісному розподілі лізингового платежу залишається доля компенсації відсотків за кредитом — у межах 6,0 % та інші витрати лізингодавця — в межах 2,5 %.

Дослідження ринку лізингових послуг ускладнює відсутність офіційної фінансової статистики про стан даного сегменту фінансового ринку. Публічна інформація має обмежений характер і не розкриває усього обсягу та специфіку діяльності учасників лізингових відносин. Реєстрація лізингових компаній та надання ними звітності розпочата Держфінпослуг тільки з другої половини 2004 р., вона здійснюється на добровільній основі. З 2005 р. активну участь у формуванні інформаційної бази приймає Міжна-

Таблиця 2. Вартісний розподіл договорів фінансового лізингу за видом обладнання

Роки	Вид обладнання					
	транспорт	інше	техніка, машини та устаткування для с/г	комп'ютерна техніка	лдукарське обладнання	торгівельне обладнання
2008	54,6	30,2	8,1	5,6	1,4	0,1
2009	54,1	31,1	10,4	3,4	0,9	0,1
2010	51,8	28,7	12,9	5,6	0,9	0,1
2011	52,7	25	15,3	6,2	0,7	0,1
2012	58,8	20,5	15,6	4,7	0,3	0,1

родна фінансова корпорація, яка проводить щорічне добровільне анкетування лізингодавців.

Згідно з чинним законодавством України лізингодавцями можуть виступати банки, лізингові компанії, інші юридичні особи. Проведене на початку 2008 р. Міжнародною фінансовою корпорацією опитування українських лізингових компаній, у якому брало участь 31 лізингодавець із 90 офіційно зареєстрованих, дозволило вперше в Україні скласти їх рейтинг.

Станом на кінець 2012 р. в Україні зареєстровано 217 лізингодавців. Але серед лізингових компаній, що працюють на українському ринку лізингу, не всі побажали розкрити свої дані, відповідно до розміру лізингового портфелю, тому їх рейтинг за останні 3 роки дослідження має такий вигляд (табл. 3).

Досліджуючи рейтинг лізингових компаній України за 2010 — 2012 рр., можна відмітити, що деякі компанії активно поводять себе на ринку і залишаються в лідерах вже декілька років підряд, займаючи те чи інше місце. Так, рейтинг лізингодавців за 2012 рік, який проводить Асоціація.

"Українське об'єднання лізингодавців", очолила компанія ВТБ Лізинг Україна з портфелем у 3,5 млрд гривень, яка до речі є дочірньою компанією російської "ВТБ Лізинг" та впевнено посідає першу позицію рейтингу протягом досліджуваних нами 2010—2012 рр. Друге місце в рейтингу в 2012 р. посіла Райффайзен Лізинг Аваль з портфелем 2 млрд гривень, яка є також компанією з іноземним капіталом та дочірньою компанією Райффайзен Банк Аваль та Райффайзен Лізинг Інтернаціональ. Але дана компанія займає друге місце лише 2 останні роки дослідження, в 2010 р. вона займала 4 місце, поступившись при цьому УніКредит Лізинг та ІНГ Лізинг Україна. Водночас відмітимо, що за результатами наших досліджень, серед п'ятірки лідерів лізингових компаній існує щорічна жорстка конкуренція за сумою лізингового портфелю, якими вони володіють. Наприклад, якщо в 2012 р. третє місце в рейтингу посіла компанія УніКредит Лізинг з портфелем в 1,41 млрд грн., то в 2011 р. з більшою сумою лізингового портфелю (1,46 млрд грн.) ця компанія посіла лише четверте місце, поступившись при цьому ІНГ Лізинг Україна з портфелем в 1,48 млрд грн. Відмітимо, що "УніКредит Лізинг" входить до складу фінансової групи UniCredit Group, 100% акцій якої належать УніКредит Лізинг (Італія).

Дуже перспективним новачком на ринку лізингу є ТОВ "ОТП Лізинг", яка заснована в 2008 р., а в 2012 р. займає п'яту позицію рейтингу основних гравців ринку фінансового лізингу. Про перспективність даної компанії свідчить той факт, що протягом досліджуваного періоду ТОВ "ОТП Лізинг" практично в 9 разів збільшила свій лізинговий портфель. Якщо, в 2010 р. він становив 0,1 млрд грн., що відповідає лише 17 позиції рейтингу, то протягом 2011—2012 рр. ця компанія впевнено посідає 5 місце з портфелем в 0,7 та 1,1 млрд грн відповідно.

Останні місця в рейтингу сучасних українських лі-

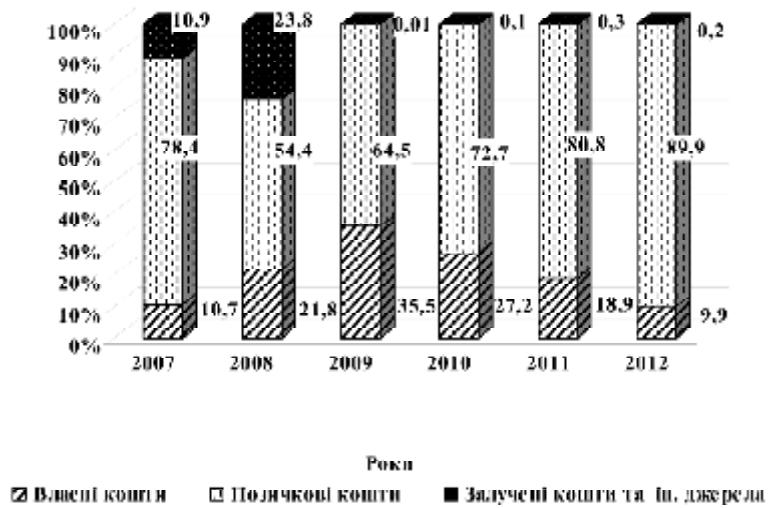

Рис. 3. Динаміка структури джерел фінансування лізингових операцій

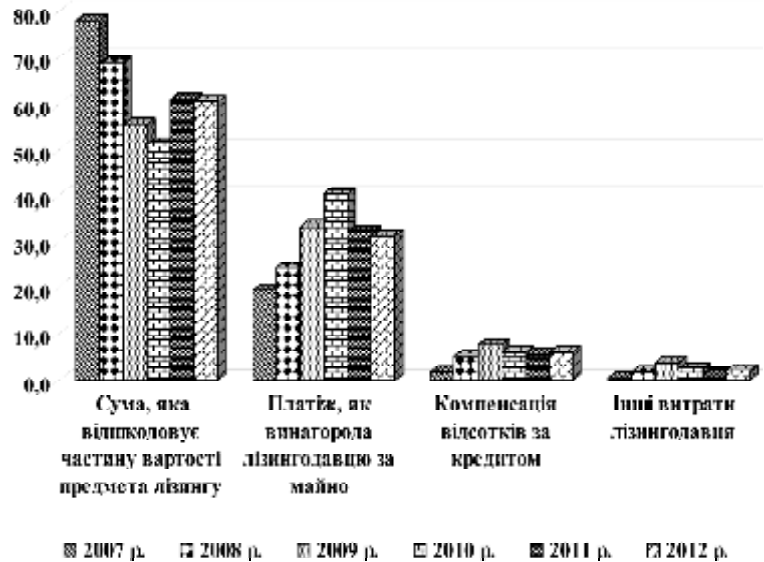

Рис. 4. Вартісний розподіл лізингових платежів

зингових компаній в 2012 р. займають Адванс-лізинг (39,5 млн грн.), ВФС Україна (31,88 млн грн.), Оптималізинг (26,3 млн грн.). При чому за 2010 р. дані по цим компаніям відсутні, а по відношенню до 2011 р. зафіксовано скорочення їх лізингового портфелю.

У цілому аналіз даних показує, що дві третини лізингових компаній є найбільшими, мають негативний темп приросту у 2012 р. порівняно з 2011 р. Третина лізингових компаній продемонструвала помітний приріст лізингового портфелю, але в цілому його вартість у 2012 р. несуттєво зменшилась по відношенню до 2011 р. на 391,9 млн грн.

ВИСНОВКИ

Таким чином, лізингові операції — відносно молодий вид діяльності фінансових установ в ринковій економіці, але його запровадження та вдале використання є досить потужним перспективним джерелом поповнення матеріально-технічного забезпечення. Україні потрібно уже сьогодні створити всі умови для використання переваг лізингу. Але основними чинниками, що стри-

Таблиця 3. Рейтинг українських лізингових компаній України за 2010–2012 рр.

Назва лізингової компанії	2 010 р.		2 011 р.		2 012 р.	
	Лізинговий портфель, млн грн.	Місце в рейтингу	Лізинговий портфель, млн грн.	Місце в рейтингу	Лізинговий портфель, млн грн.	Місце в рейтингу
ALD Automotive	294,60	10	336,00	10	466,32	9
AVIS Україна	132,40	16	173,00	13	207,00	14
VAB Лізинг			317,04	11	307,50	12
Автоприват			16,10	21	74,02	16
Адванс-лізинг			49,48	20	39,50	19
ВіЕйБі Лізинг	328,14	8				
ВТБ Лізинг Україна	5 230,27	1	4 869,36	1	3 505,03	1
ВФС Україна			30,02	22	31,88	20
Ерсте Груп Імморент Україна	353,49	7	347,69	9		
Євро Лізинг	429,49	6	412,58	7	323,56	11
Ілта	174,77	14	169,30	14	255,50	13
ІНГ Лізинг Україна	1 420,00	3	1 482,00	3	1 336,70	4
Кредит Європа Лізинг	145,63	15	96,61	16	66,13	17
Ленд-ліз					62,07	18
Оптіма-лізинг			53,45	19	26,30	21
ОТП Лізинг	131,45	17	756,89	5	1 156,11	5
Порше Лізинг Україна	229,83	12	363,83	8	546,44	7
Райффайзен Лізинг Аваль	1 329,86	4	1 913,29	2	2 004,80	2
СГ Еквіпмент Лізинг Україна	317,41	9	179,00	12	115,00	15
Сканія Кредіт Україна	238,68	11	138,60	15	350,00	10
УКЮ Банк Лізинг	84,29	18	62,00	18		
Українська Лізингова Компанія	193,51	13	73,11	17		
Український Лізинговий Фонд					776,40	6
УніКредит Лізинг	1 462,60	2	1 459,52	4	1 415,13	3
Хюпо Альпе-Адрія-Лізинг	796,78	5	677,14	6	491,72	8
Разом	13293,2		13949,01		13557,11	

мують розвиток лізингу в Україні, є: нестабільна макроекономічна ситуація і недостатня увага держави до проблем реального сектора економіки; висока вартість лізингових послуг внаслідок обмеженості доступу лізингодавців до дешевих фінансових ресурсів; низька кредитоспроможність потенційних лізингоодержувачів; низький рівень якості вітчизняної техніки та орієнтація високорентабельних підприємств на закупівлю імпортової техніки й обладнання тощо. Проте дана сфера має значні перспективи щодо розвитку, але він можливий лише за умови створення сприятливого економічного та правового середовища.

Тому з метою активізації розвитку лізингу в Україні доцільно провести комплекс заходів, який передбачатиме: створення сприятливої законодавчої бази для суб'єктів лізингової діяльності, удосконалення системи оподаткування, кредитування, амортизації; розширення структур лізингу, урізноманітнення джерел фінансування лізингу; надання податкових пільг щодо операцій з міжнародного лізингу для ввезення на територію України високотехнологічного устаткування; створення лізингових центрів, які б спеціалізувалися на обслуговуванні малих підприємств; організацію при обласних лізингових центрах відділів з формування бази даних про попит та пропозицію на обладнання й устаткування; розроблення державної програми підтримки лізингу, яка б передбачала залучення банківського сектору до розвитку лізингових послуг та ін.

Література:

1. Кущик А.П. Сучасний стан та проблеми розвитку лізингу в Україні / А.П. Кущик // Вісник Запорізького національного університету. — 2010. — № 1 (5). — С. 153—158.
2. Овчаренко Т. Фінансовий лізинг як форма залучення інвестиційних ресурсів на підприємствах / Т. Овчаренко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. — 2011. — № 123. — С. 41—44.
3. Бадзим О.С. Удосконалення функціонування ринку лізингових послуг / О.С. Бадзим // Актуальні проблеми економіки. Гроші, фінанси і кредит. — № 9 (111). — 2010. — С. 182—189.

References:

1. Kuschyk, A. P. (2010), "The modern consisting and problems of development of leasing is of Ukraine", *Visnyk Zaporiz'koho natsional'noho universytetu*, vol. 1 (5), pp. 153—158.
2. Ovcharenko, T. (2011), "The financial leasing as form of bringing in of investment resources is on enterprises", *Visnyk Kyivs'koho natsional'noho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Ekonomika*, vol. 123, pp. 41—44.
3. Badzym, O.S. (2010), "Improvement of functioning of market of leasings services", *Aktual'ni problemy ekonomiky. Hroshi, finansy i kredyt*, vol. 9 (111), pp. 182—189. *Стаття надійшла до редакції 01.04.2014 р.*